

29 September 2017

CONTACTMOMENT Hoezo – immaterieel VERSLAG

Algemene vragen?

Sofie Wilder (Archief & Musea Turnhout): De slide van wat 'geen' ICE is = verhelderend. (zie presentatie ICE - Jorijn)

Bvb. begrijpen? Dood en begraven? Is dus geen ICE?

- Jorijn Neyrinck (tapis plein): Is misschien niet het eenvoudigste voorbeeld. Want 'begijnhofcultuur' leeft in allerlei hedendaagse invullingen nog verder, in die zin wordt ICE heel dynamisch ingevuld.
- Marc Jacobs (Faro): De introductie van het concept ICE had vooral te maken met ontsnappen aan ongewenste en onhoudbare associaties en interpretaties rond folklore, volkskarakter, volkscultuur, met allerlei claims als 'bestond al ongewijzigd van bij de germanen' etc. -> Verschuiven van de focus naar het hedendaagse maar binnen UNESCO ook met restricties om ongewenste uitwassen te vermijden (geen uitbuiting of geweld etc., wel respect voor mensenrechten, ...) Voor 2015 was het UNESCO ICE-kader vooral duidelijk afgeschermd: 'wat doen we niet?' Na 2015 wordt eerder vanuit duurzaamheid en het inzetten van ICE als hulpbronnen gewerkt en de vraag: 'wat kan dan wel en hoe?' wordt nu explicieter opgenomen.

Het eigenaarschap wordt bij erfgoedgemeenschap gehouden: als een groep of gemeenschap buiten het politiek correcte ICE-kader wil blijven, en/of geen deel wenst uit te maken van dit kader, kan dat even goed. Het instappen in het ICE-kader behelst dus ook het instappen in een specifiek erfgoedparadigma én een referentiekader (mensenrechten, duurzaamheid, ethische principes, ...)

Annelies De Mey (Designmuseum): We willen werken rond design van vandaag. Stellen vast dat het proces steeds belangrijker wordt ipv object. Is het nuttig dit proces onder immaterieel erfgoed te benoemen. Mag dit, als er geen gemeenschappen betrokken zijn?

- Jorijn Neyrinck (tapis plein): Brede en enge benadering = eigen keuze. Sowieso is ICE-beleid wel op zoek naar diversifiëring van ICE waardoor meer kan inbegrepen worden. Een belangrijke dimensie voor ICE is het intergenerationeel doorgeven. Maar zelfs dat is natuurlijk bediscussieerbaar, aangezien 'een generatie' zowel kort en lang kan zijn, bv. bij jongerentradities of in het kader van een meester-leerling-overdracht.

Maar kan je het 'proces' achter design als immaterieel erfgoed benaderen?

- Dit kan in erfgoedwerking ressorteren onder 'documenteren' (van het proces). Indien het proces als handeling op zich wordt beschouwd, kan het wel ICE worden, zij het na intergenerationele overdracht. Maar er zijn dus wel heel wat linken te leggen en methodes en ervaringen uit te wisselen, in elk geval met het documenteren van ICE/processen. Je zou ook kunnen de vertaalslag maken naar ICE via een experimenteel traject door bijvoorbeeld de nieuwe praktijk als ambachtelijk proces te benaderen?

Geert Van Goethem (AMSAB-ISG): Vanuit de archiefsector werden vragen geformuleerd rond passages in de teksten van de minister voor cultuur over immaterieel erfgoed(werking) en collectiebeherende organisaties. Als antwoord kwam er dat in de visie van minister er een ruime invulling aan het begrip ICE mag gegeven worden. Niet alleen als 'levend erfgoed' maar ook

'verlevendigen van erfgoed', met immateriële aspecten. Dat zou er dus bij horen. Men lijkt dus twee verschillende benaderingen te hanteren ikv ICE (in teksten en gesprekken), wat is het nu?

- Jorijn Neyrinck (tapis plein): Dateert het gesprek van voor 27 juni? Daar zijn die twee benaderingen wel afzonderlijk benoemd en is er voor de duidelijkheid een tweedeling gemaakt: cfr mededeling op infosessie CJM 27/6 en de toelichting ikv aanvraagformulier indeling als collectiebeherende instelling in KIOSK.

Binnen de beleidsplannen kan dus tweedeling gehanteerd worden. De organisaties worden dus niet gedwongen om aan ICE-borging (op de wijze van UNESCO) te doen?

- Karen Jacobs (CJM- Afdeling Erfgoed): Het is geen kwestie van dwingen. Het gaat om een kans voor wie hier op zou willen inzetten of bijzondere aandacht besteden aan een bepaalde vorm van (borgen van) immaterieel erfgoed. .

Het strekt ook verder: culturele archieven vinden het niet hun taak om met gemeenschappen hun tradities in leven te houden, we willen niet kunstmatig in leven houden, wij willen enkel documenteren.

- Karen Jacobs (CJM- Afdeling Erfgoed): Duiden waarom je die keuze maakt kan voldoende zijn. Basiswerking goed doen en kijken hoe je roerend en ICE kan verbinden.

Dat is net de discussie: moeten wij dat gaan doen als erfgoedbibliotheek of archief? Sowieso is onze werking met gemeenschappen participatief in het verzamelen. Maar het ondersteunen van hun tradities is niet onze taak.

- Karen Jacobs Beamt.

- Jorijn Neyrinck (tapis plein): Hier lopen 2 discussies dooreen:

1. Infosessie op 27 juni en vervolgens vermeldingen in KIOSK hebben uitgeklaard wat bedoeld wordt met het begrip 'immaterieel cultureel erfgoed'. Dit is dus verduidelikend versus een eerder gesprek op kabinet = kan als opgehelderd beschouwd worden.
2. Het andere gaat over de erfgoedtaken in het geheel mbt ICE, wie neemt welke taken/functies op? Gaat iedereen alle functies uitvoeren, of zien we bijvoorbeeld mogelijkheden in een netwerkbenadering in de erfgoedsector waar we gezamenlijk het geheel van de functies uitbouwen voor het ICE in Vlaanderen en waar één ieder een eigen focus binnen heeft in lijn met eigen sterktes als subsector (bv. archieven: documenteren; musea: presenteren en toeleiden; ...)? Een verkenning van die mogelijkheden en de wenselijkheid zal sowieso een meerjarentraject worden met alle deelsectoren in de komende beleidsperiode. Onder andere met piloottrajecten en structureel overleg met de deelsectoren enz.. Immers, sommige collectiebeherende organisaties neem ook nu reeds een werking op alle functies ter harte voor ICE.

- Van Goethem: Dit lijkt een model waarmee we weg mee kunnen in ons beleidsplan (netwerkmodel met sterke punten van iedereen), maar op dit moment is ikv beleidsplanning iedereen voor zich aan het denken (wat doe ik op dat terrein zelf) = (nog) niet het globale netwerkmodel

- Karen Jacobs: Beamt dat dit gebeurt maar ook dat initiatieven als dit contactmoment vandaag van belang zijn als eerste stap. Dat zinvol model is te onderzoeken de komende jaren.

- Marc Jacobs: De Operationele Richtlijnen bij de Conventie van 2003 UNESCO verwijzen eigenlijk ook naar dit soort netwerkmodel (zie de operationele richtlijnen 79, 80, 83, 86, 108 en vooral 109!). Je zou in beleidsplan je eigen rol kunnen duiden aan de hand van enkele citaten uit de operationele richtlijnen, inclusief die in het zesde hoofdstuk rond duurzame ontwikkeling.

- Jorijn Neyrinck: Dit is eigenlijk al voorbereid via het dossier ICE&musea + via dossier in aanmaak ICE & archieven: alles samengevat wat waar staat en waar je naar kan refereren. Kunnen we evt. samen met de slides doorsturen naar wie dat wil.

- Jorijn Neyrinck: Is alvast wel voorstander om voor onszelf in de sector al allemaal zelfde onderscheid te hanteren qua termen. Alles in één grote 'immaterieel'-noemer

onderbrengen, helpt de professionele ontwikkeling van de diverse dimensies niet vooruit. Daarom: benut ICE definitie enerzijds, en ontgin daarnaast alle andere niet-materiële facetten ikv erfgoed > ontwikkel daar komende jaren andere referentiekaders rond die werkzaam zijn.

Zijn alle aspecten gedekt in het lijstje?

- erfgoedwerking mbt 'geheugen' en herinneringscultuur
- erfgoed, trauma en verwerking
- biografisch erfgoed zowel individueel als collectief
- culturele biografie (met ICT)
- betekenisgeving aan erfgoed
- emotie in het kader van erfgoed(werking)
- narrativiteit in het kader van erfgoedwerking
- ideologie
- waarden in het kader van erfgoed(werking), ook verbonden aan gebouwen
- films en geluidsopnames van bv. feesten, opvoeringen en manifestaties
- de methode van mondelinge geschiedenis en bronnen die daaruit voortkomen
- branding
- ...

Annelies De Mey (Designmuseum): Processen toevoegen (evolutie naar proces ipv product).

“**procesmatig erfgoed**” = maakproces, maar ook hoe het wordt gebruikt, documentatie, ... waarvan vaak geen materiële neerslag bestaat.

- ➔ Marc Jacobs: Connectie met 2005 UNESCO conventie (zie <http://en.unesco.org/creativity/convention/about>) is belangrijk, maar nog volstrekt onderbenut + economische toepassingen mogelijk in combinatie met ethiek etc.

Martine Vermandere (AMSAB-ISG): **herinneringscultuur-collectief geheugen**. Heel belangrijk aangezien dit echt nog levend is bij mensen vandaag. Zaken die er niet meer zijn maar nog steeds belangrijk geacht worden in de maatschappij en actueel betekenis hebben.

- ➔ Marc Jacobs drukt hoop uit dat dit dan in aantal beleidsplannen expliciet aangeduid wordt als heel belangrijk zodat beleid dit in de toekomst oppikt. Faro wil graag iets mee doen, oa. met partners onroerend erfgoed.

Marie-Charlotte Le Bailly (Red Star Line Museum): maar ook migratieproblematiek etc.: méér dan onroerend.

Olga Van Oost (Faro): Maar naar beleidsplan toe, waar ga je die dingen dan zetten? Bv. collectieplan bij musea, waar zet je dat dan? Bv. Red Star Line, waar zet je dat immaterieel dan?

- ➔ Jorijn Neyrinck: Je kan het aanknopingspunt nemen = 'documentaire sporen van ICE' = expliciet vermeld in teksten beleid (zie powerpoint).
Of: je kan het immateriële een plek geven binnen (elk van) de functies in je beleidsplan (ipv in je collectieplan).

Pascal Delheye (Wielermuseum): In dat conceptueel opzicht eigenlijk is het wielermuseum dan eigenlijk volledig documentatie van koerscultuur?

- ➔ Als je erfgoedgemeenschap benadert als een praktijk die beleefd wordt heb je daar ook roerende neerslag van, en zou je dit inderdaad via functies kunnen laten kloppen.

Vb -> wielercultuur vanuit de erfgoedgemeenschap interpreteren en daarrond dan de werking ontwikkelen.

Kan altijd kloppen als je wil. Als je alles onder documentatie stopt, als het gedocumenteerd is, is het goed. Wat wordt dan bedoeld met documenteren?

- Marc Jacobs: hier ligt een experimentele zone, die geboden wordt door de koppeling van het concept 'Erfgoedgemeenschap' (FARO Conventie, Vlaamse cultureelerfgoedbeleid) met het begrip "gemeenschap" en "groep" in artikel 15 en andere artikels van de 2003 UNESCO conventie 2003.
- > Documenteren wordt dan sowieso eigenlijk 'Participatief documenteren'.

Arnout De Cleene (Museum Dr. Guislain): onderscheid immaterieel en niet-tastbaar: 'als iets belangrijk bevonden wordt'. > Wanneer is iets belangrijk?

- Jorijn Neyrinck: UNESCO bottom-up idee: wanneer de groep erachter het zelf aangeeft. (cfr. Mensenrechten benadering in de Conventie) = inzet van de gemeenschap om het ICE te laten voortleven.

Christine Deweerdt (STAM Gent): Hoe groot moet die groep dan zijn?

- Jorijn Neyrinck en Marc Jacobs: In principe kan alles, en doet de grootte van de groep er niet toe, zie ook principe achter de Representatieve Lijst van de UNESCO 2003 Conventie: het zijn géén topstukken, ze staan op die lijst als allemaal even waardevolle uitdrukkingen van menselijke creativiteit en diversiteit.
- Karen Jacobs: 2 personen die aansluiting zoeken bij immaterieel-erfgoedbeleid is in principe voldoende. Bv. garnalvissers. Als een groep ervoor gaat, dan kunnen ze dit beleid gebruiken.
- Karen Jacobs: bv. designmuseum. Documenteren en ter beschikking stellen.
- Jorijn Neyrinck: Eigenlijk is de achtergrond vooral de diversiteit te laten zien en floreren, vandaar dat grootte geen rol speelt

Piet Van Hecke (M HKA) : **creatie en cocreatie**. Bvb. M hka: relaties en samenwerking met kunstenaars en allerlei mensen/gemeenschappen.

- Jorijn Neyrinck: Participatie?

Onderdeel van participatie, echt co-creatieproces. Moeilijk begrippenkader voor te vinden.

- Marc Jacobs: Hier zijn er ook kansen met en binnen sociaal-cultureel werk, kunsten etc. Je moet je altijd afvragen of het hanteren van het erfgoedconcept verrijkend of meerwaarde is? Indien niet, indien mensen geen aansluiting vinden bij erfgoed, doe het dan niet, noem het anders, probeer andere methoden. Als het verrijkend is kunnen groepen mensen het begrippenkader van (immaterieel) erfgoed gebruiken; het moet niet, maar het kan wel nuttig of interessant zijn in sommige contexten.

Pascal Delheye (Wielermuseum): Afstemming FARO en nieuwe organisatie?

- TP/nieuwe ICE-organisatie neemt de werking (funcies) op met betrekking tot ICE. Steunpunt = ondersteuning cfr het lijstje niet-materieel slide,
- Jorijn Neyrinck: ICE-Organisatie: zal duidelijk werken rond 'immaterieel Cultureel Erfgoed' volgens de definitie in het Vlaamse beleid. Maar: Vanuit de verwarring/noden die naar boven kwamen in onze veldbevraging/omgevingsanalyse, zijn we naar FARO en overheid gestapt met oog op verheldering. ICE-beleid en opdracht is duidelijk. Voorts blijft nu nog steeds een traject nodig hoe dan die andere zaken kunnen/moeten/wenselijk ondersteund worden. Daar neemt FARO voortouw.
- sommige zaken hebben ook raakvlakken bv. methodisch, audio-visueel documenteren = ICE-organisatie kan dat dan soms ook in afspraak opnemen gezamenlijk met FARO, maar wanneer geen link met ICE, dan is het ook geen werk voor nieuwe organisatie.

- ➔ Marc Jacobs: Steunpunt staat open voor alle overblijvende vragen, ziet potentieel om mensen samen te brengen, vragen en kwesties te verbinden en naar overheid toe (publicaties, studiedagen) op de agenda te zetten.

Annelies De Mey (Designmuseum): Ondersteuning en methodieken: hoe pakken we dat aan en hoe schrijven we dat weg in onze werking?

- ➔ Marc Jacobs: Laat het ons weten, dan kunnen we er iets mee doen en erop inspelen en ondersteuning bieden, goede voorbeelden en methodes zoeken, specialisten naar België halen, pilootprojecten opzetten, etc. ! Cfr. Herinneren/geheugen, ... Als er een detecteerbare nood of grote opportuniteit in Vlaanderen duidelijk wordt, dan kan FARO daar iets mee doen kan doen.
- ➔ Jorijn Neyrinck: In dit geval nog eens meekijken vanuit ICE, want vraag is zeer specifiek en kan interessante raakvlakken hebben met ICE en aldus bijvoorbeeld opgevolgd of ondersteund worden ikv bv. traject rond audiovisueel documenteren van ICE

Designmuseum heeft ook een probleem van databanksysteem dat in transitiefase gevat is, hoewel begrip voor de situatie, zijn er echt wel (te)veel ontwikkelingen tegelijkertijd.

- ➔ Karen Jacobs: In aanvraag zoveel mogelijk argumenteren waarom je keuzes maakt en context meegeven. Ook beoordelingscommissies krijgen een bad aan informatie. Alles wat hier vandaag aan bod kwam, zou ook in of andere vormen voor de commissieleden in beeld moeten komen.

Nico Deswaef (Universiteit Antwerpen): Onroerend erfgoedprojecten krijgen soms veel geld ikv erfgoedzorg etc. Als er voor ICE geen financiële middelen worden gegeven, als je niet wil conserveren edm, hoe verloopt 'ondersteuning' dan wel?

- ➔ Jorijn Neyrinck: Er wordt gewerkt vanuit functies. Het is mogelijk hierbij op diverse manieren te werken, bijvoorbeeld starten vanuit een SWOT oefening op waar knelpunten zitten en kansen voor het verder laten doorleven en het doorgeven van tradities. Ondersteunen gaat dan om het bijstaan van die menselijke processen enerzijds, maar kan anderzijds ook liggen in de gekende erfgoedtaken als documenteren, tentoonstellen, etc. Heel veel actoren uit de sector kunnen helpen in dat licht.

Moet men wachten op vragen van gemeenschappen?

- ➔ Jorijn Neyrinck: Bottom-up vraag is de bottomline. Maar: proactieve benadering blijkt ook wel nodig. + Mensen vinden uiteraard niet vanzelf de weg naar nieuw beleid.
Marc Jacobs: Impulsen komen soms ook van elders, actoren die faam of geld willen verdienen met immaterieel cultureel erfgoed (van anderen), zie "city" of "nation-branding, toerisme en economie die ook impact heeft: hoe kan je gemeenschappen daartegen wapenen? Wat willen ze zelf? Hoe kan je op een goede manier laten vermarkten of hoe vermarkten helpen afwijzen? Je kan wel afwachten, maar doordat andere spelers/domeinen daarop inspelen, is het in sommige gevallen belangrijk om soms proactief te ageren.

Wat is er nodig qua ondersteuning, facilitering, helderheid, ...

Geert Van Goethem (AMSAB-ISG): Veel van de niet-materiële aspecten uit het lijstje zitten ook nu al in de eigen werking en netwerk, kan gewoon verder versterkt en ontwikkeld worden. Is niet nieuw.

- ➔ Jorijn Neyrinck: Begrip "immaterieel" dat overal wordt gebruikt is nu nieuw.

Belangrijk nu duidelijkheid te scheppen en scheiding maken + verder in een netwerkmodel werk maken voor/van ICE

Els Veraverbeke (Huis van Alijn): Verbinding materieel en immaterieel is belangrijk en hoe doe je dat?

- ➔ Jorijn Neyrinck: Is eigenlijk ook wel nog documenteren van ICE, kan ondersteuning van de organisatie krijgen.

Pascal Delheye (Wielermuseum): Er bestaat ook een problematiek rond films en beeldmateriaal etc.; rond diverse collecties die bewaard en afgeschermd worden en waar je niet gemakkelijk iets kan mee doen. (bv. archief VRT). Pascal geeft aan (zeker in het geval van sport) dat er ook partners zijn die niet zo flexibel zijn voor inzetten voor 'goede doel'. Marketing en "branding" etc. speelt belangrijke rol. Maar er lijkt technologisch nu zoveel mogelijk. Dit is een duidelijke uitdaging naar aanleiding van de vernieuwing met wielermuseum. Niet evident!

- ➔ Marc Jacobs: We kunnen dit verder open trekken en herinneren aan de dromen en plannen die vijftien jaar geleden ook in Vlaanderen (net als in Schotland of Nederland) circuleerden, rond allerlei erfgoed en digitale representatie ervan werden verbonden en die met bijvoorbeeld hand-held devices kan gemobiliseerd worden. Dit botste toen op technologische problemen (de huidige tablets en smartphones bestonden nog niet) maar eveneens op kwesties van auteursrecht en eigenaarschap. Dit kan misschien weer actueel worden de volgende jaren, waarbij allerlei soorten erfgoed met elkaar gecombineerd worden, diverse collecties aangeboord worden en diverse vormen van ontsluiting mogelijk maken. Enerzijds is het dus belangrijk nadenken over audiovisueel materiaal kan worden ingezet maar anderzijds ook na te gaan hoe het inzetbaar kan worden gemaakt voor allerlei mensen.
- ➔ Jorijn Neyrinck: Audiovisueel documenteren zal speerpunt worden voor ICE-organisatie, zeker met link naar ICE. Maar ... de gemeenschap kan in de geest van de Conventie ook kiezen om materiaal NIET te delen met publiek...
 - > Er zijn diverse uitdagingen en spanningsvelden. Ook digitaliseren bv. kost heel veel geld.

Voor verslag: Floortje Vantomme, Jorijn Neyrinck, Marc Jacobs.
Contactmoment 'Hoezo – immaterieel?' – organisatie FARO en tapis plein vzw